

*Տ. ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՀՈՎՆԱՆՅԱՆ***ՄԻԱԲԱՆԸ ՈՐՊԵՍ ՔԱՐՈԶԻՉ****ա. Ի՞նչ է Քարոզը և ինչպե՞ս այն մատուցել:**

Քարոզ նշանակում է համոզվածությանը համոզումը այլոց: Իսկ քարոզել նշանակում է բարձրաձայնել այն, ինչի ճշմարտացիությունը անկասկած է և անտարակույս:

Քարոզությունը, համաձայն Սուրբ Գրոց բառարանի, նշանակում է «հրապարակաւ եւ բանիւ *պատմել* կամ *ուսուցանել* կրօնական ճշմարտութիւններ, մանաւանդ Քրիստոսի Աւետարանին ճշմարտութիւնները» (Բառարան Սուրբ Գրոց, Կոստանդնուպոլիս, 1881, էջ 574): Այսինքն՝ քարոզ նշանակում է մի բան պատմել կամ ուսուցանել: Հետևաբար, քարոզխոսությունը պիտի չլինի միայն ձև, որպես մատուցում, այլ ավելի իմաստ և բովանդակություն, որպես նպատակ: Կարևոր է, որ քարոզիչը ուշադրություն դարձնի իր մատուցած խոսքի վրա: Եթե մենք ներկայացուցիչներն ենք Նրա՝ Աստծո Բանի-Խոսքի, ապա այդ աստվածային խոսքը հավատացյալներին պիտի փոխանցվի այնպես, որ ազդու լինի այդ խոսքը, միտքը և դրա նպատակը, որն ուզում ենք համոզեցուցիչ դարձնել, այսինքն՝ կարևորել իմաստը և բովանդակությունը: Անկասկած կարևոր է նաև խոսքի մատուցման ձայնային տվյալները, շեշտադրումը, բառի ելևէջային ճիշտ մատուցումը, այսինքն՝ խոսքը չենք կարող մատուցել մոնոտոն-միապաղաղ, լինի դա ընթերցված կամ արտասանված քարոզ: Տպավորիչ և լավ քարոզխոսության պայմաններից մեկը հոետորական արվեստին տիրապետելն է: Այսինքն՝ մատուցման ձևը:

Եվ այստեղ կարևոր է նշել, որ քարոզել չի նշանակում պարզապես խոսել, այլ քարոզել նշանակում է աստվածային խոսքը փոխանցել: Մի բան կարող ենք փոխանցել, եթե դա մեկից ստացել ենք և այդ գերագույն Մեկը Սուրբ Հոգին է: Այստեղ հարց է ծագում, ի՞նչ է քարոզը, արդյունք իմաստության, արդյունք հավատքի, թե արդյունք Սուրբ Հոգու ներգործության: Քարոզը արդյունքն է այս երեքի միասնականության:

բ. Քարոզիչը որպես անձ, ով է ինքը իր կյանքով:

Քարոզիչ, համաձայն Նոր Բառագիրք Հայկազեան Լեզուի, նշանակում է «մունետիկ, ազդարարող» (Նոր Բառագիրք Հայկազեան Լեզուի, Բ հատոր, էջ 999): Ուրեմն որպես մունետիկ, ազդարարող, ապա և պատմող, ուսուցանող, ինչպիսի՞ն պիտի լինի քարոզիչը: Քարոզիչը նախ իր կյանքով, կեցվածքով և կենցաղով պիտի լինի առաջին անխոս խոսված քարոզը:

Քարոզիչ հոգևորականի ամենակարևոր զենքը ընդդեմ չարի մղվող պայքարի, նրա հոգեկան, բանական և մարմնական զորավոր հատկանիշներն են:

Քարոզիչը պիտի նմանվի այն ասպետին, որն իր սուրը փայլեցնում է կատար-

յալ, առանց նրա վրա բիծ անգամ թողնելու: Քարոզիչի սուրը իր ներքնաշխարհին է, որը պիտի փայլի նրա անբիծ և մաքուր էությունից: Քանզի եթե Ավետարանի քարոզիչը ուշադրություն չի դարձնում իր ներքնաշխարհին, դա վնասում է ոչ միայն իրեն՝ անձնապես, այլ առավել նրա գործին և կոչմանը: Քարոզիչը նման է քաղաքային այն ժամացույցին, որով իրենց ժամացույցն են ուղղում քաղաքի բնակիչները: Եթե այդ ժամացույցի անկանոն աշխատանքի պատճառով ժամանակը ճիշտ ցույց չի տրվում, ապա քաղաքի բոլոր բնակիչների ժամացույցներն աշխատում են սխալ: Քարոզիչի կյանքի սխալ ժամանակացույցը կարող է ազդել համայնքի-ծովսի սխալ ժամանակաընթացքի վրա՝ առաջնորդելով նրանց դեպի մեղսագործություն:

Վատ քարոզիչը նման է ջրի, որն անցնելով ժանգոտած խողովակի միջով՝ փոխում է իր քաղցր համը: Նույնպես և Ավետարանական խոսքերը անցնելով հոգեկան անառողջ շրթներից՝ կարող են այնքան անհամանալ, նվաստանալ, որ օգնելու փոխարեն վնաս հասցնեն լսողներին: Իրավացի էր մեծն Գրիգոր Նազիազանցին, երբ ասում էր. «Ձեռքը, որը պիտի սրբի ուրիշներին, նախ ինքը մաքուր պիտի լինի»:

Քարոզիչ նշանակում է նաև ուղեկից, որի պարտականությունն է պապական սրտերին առաջնորդել դեպի կյանքի աղբյուրը, հոգու-հավատքի ծարավը հագեցնելու համար: Մակայն ինչ զգացում կարող են ունենալ ծարավյալները, երբ առաջնորդողը նրանց առաջնորդի չորացած աղբյուրի մոտ, և հոգիները մնան անհագուրդ:

Շատ աստվածաբանների համոզմամբ, եթե քարոզիչը ինքը մեղք գործելով ընկել է հանցանքի մեջ, ապա ապաշխարության հատուկ շրջան անցնելուց հետո միայն իրավունք պիտի տրվի նրան կրկին քարոզելու: Քանի որ քարոզիչը ոչ այլ ոք է, քան նա, ով մարմնավորում է Քրիստոսին, դեռ նույնիսկ ավելին, Քրիստոսին որևէ մեկը Հայր անվանումը չտվեց, մինչդեռ քարոզիչ վարդապետին կոչում են թե՛ հայր և թե՛ սուրբ:

գ. Քարոզիչը որպես քրիստոնյա:

Յուրաքանչյուր անձ, որի նպատակը որևէ մի գաղափարախոսության խոսնակը կամ մունետիկը, ուսուցիչը կամ ուսուցիչն հանդիսանալն է, պայման է իր հետևած գաղափարի ամբողջական յուրացումը, որպես ուսմունք, նրա ողջ կանոնական համակարգով ու ավանդական կառույցով և՛ հետևողականությունը: Առավել ևս, երբ այդ ուսմունքը պարզ մարդկայինից տարբերվում է իր աստվածային լինելով, որի նպատակը մարդուն մահկանական վիճակից հավիտենական վիճակի փոխադրումն է: Հիսուսի «Գնացե՛ք ուրեմն աշակերտ դարձրե՛ք բոլոր ազգերին» (Մատթեոս ԻԸ 19) պատգամով հիմքը դրվեց աստվածային նպատակի շարունակականության, որի սկիզբը Հոր միածին Որդու հայտնությամբ սկսված փրկագործությունն էր. «Աստված այնքան սիրեց աշխարհը, որ մինչև իսկ Իր միածին Որդուն տվեց, որպեսզի ով Նրան հավատա, չկորչի, այլ ընդունի հավիտենական կյանքը» (Հովհ. Գ 16): Ուրեմն Քարոզիչը, որպես մարմնավորողը Քրիստոսի, Ում գերագույն նպատակն էր մարդկանց դարձնել «կատարյալ, ինչպես Երկնավոր Հայրն է կատարյալ», որպեսզի «Ես կենդանի եմ, և դուք էլ կենդանի եք լինելու» գաղափարը, ուսմունքից վերածվեր կյանքի: Եվ այս բոլորի կյանքի կոչողը, համոզողը այսօր հենց ինքը՝ քարոզիչն է: Քարոզիչ նշանակում է Հիսուս, Հիսուս նշանակում է կատարյալ Որդին

Աստուծո, քանզի «Ես ձեզ ասացի, թե աստվածներ եք դուք և բոլորդ էլ Բարձրյալի զավակներն եք» (Մաղմոս 2Ա 6):

Քարոզիչը ամեն բանից առաջ պիտի լինի կատարյալ քրիստոնյա, նախ իր հավատքով, ապա փրկագործության հաղորդակցությամբ, որպեսզի դրանով կարողանա իրականացնել բանական հոտի՝ խոսուն ոչխարների փրկագործությունը: Նա իրեն պիտի զգա կատարյալ ժառանգակից Քրիստոսի, Ում եղբայր է կոչում, Աստծուն Հայր հայտարարելով (Հայր մեր որ յերկինս ես) և դառնում ոչ թե պարզ խոսնակ Աստուծո Բանի, ինչպես մարգարեներն էին, այլ եղբայրակից Քրիստոսի, պայմանավ, որ այդ եղբայրակցությունը չլինի «Անառակ որդու» կերպարի նմանությամբ, այլ ավագ եղբոր նվիրվածությամբ: Ոչ ոք չստացավ այն, ինչ ստացանք մենք՝ առաքյալների շառավիղներս. «Նրանց վրա փչեց և ասաց. Առեք Սուրբ Հոգին. եթե մեկին ներեք իր մեղքերը, թող ներված լինի, և եթե չներեք մեկի մեղքերը, թող ներված չլինի» (Հովհ. Ի 22-23): Քարոզիչը այս հավատքով և գիտակցությամբ պիտի մոտենա իր կոչմանը, քանի որ քարոզիչ հոգևորական նշանակում է աստվածային գործություն ստացած անձ: Ում ենք դիմում ասելով. «Տեր թող զմեղս մեր», Աստծուն, իսկ այս պարագայում մենք ենք դառնում այդ գործության տերը. «Եթե մեկին ներեք իր մեղքերը, թող ներված լինի»: Ուրեմն առանց կատարելության ձգտման անհնարին է կատարելության առաջնորդելը:

Մեծագույն դժբախտությունը միաբան-հոգևորականի կյանքում սկսում է այն ժամանակ, երբ նա ի վերուստ տրված կոչում չի զգում իր մեջ, որով աներևակայելի է դառնում այն բեռի ծանրությունը, որը դրվում է նրա ուսերին: Նա կարող է բնական տաղանդով փայլել խոսքի մեջ, սակայն եթե բարձր չէ նրա հոգևոր աշխարհը, լավ է այդպիսին հրաժարվի քարոզելուց այնքան ժամանակ, մինչև որ զգա, թե դա պարզ պարտականությունից վեր է ածվել աստվածային կոչումի: Այս մասին իրապես արժեքավոր են Պոլսո Պատրիարքներից Խորեն արքեպիսկոպոս Աշրգյանի «Կենցաղ Եկեղեցականաց» գրքի հետևյալ տողերը. «Քահանայութեան պատին ի մարդկեղէն ընտրութենէ չէ, այլ կոչումն աստուածային է: Առանց Աստուծոյ կոչման այս պատւոյն յանդգնողներն սրբապղծութիւն ըրած կը լինեն, խաբեբաներ են ինքնակոչ եղողներն, որ փոխանակ իրենց անունովն խօսելու, յանուն Աստուծոյ կը խօսին, մինչդէռ յԱստուծոյ կոչեցեալ չեն, Աստուծոյ զօրութիւնը կը գործածեն, մինչդէռ Աստուած Իր զօրութիւնն անոնց չէ տուեր. Աստուծոյ գործը կը գործենք, կ'ըսեն, մինչդէռ Աստուած Իր գործն անոնց չէ հաւատացեր. մարդ Աստուծոյ ենք կ'ըսեն, մինչդէռ Աստուծոյ առաքեալը չեն» («Գանձասար» հանդես, Երևան, 1993, էջ 8):

Եվ որպեսզի այս ամենից զերծ լինի միաբան քարոզիչը, կոչման հետ մեկտեղ նրան հարկավոր է մանանեխի հատիկի չափ հավատք, անշարժությունը տեղից շարժելու և համոզում, որ «իմ լուծը քաղցր է եւ բեռը՝ թեթեւ»: Իսկ եթե բացակա են թե՛ հավատքը և թե՛ կոչումը, ապա միաբան-քարոզիչի կյանքում դադարում է «Մնացէ՛ք Իմ մեջ, եւ Ես՝ ձեր մեջ» (Հովհ. ԺԵ 4) պատգամը գործելուց: Աներևակայելի է դառնում «Իմ լուծը ձեր վրա վերցրե՛ք»-ի (Մատթ. ԺԱ 29) քաղցրությունը, այլ զգալի է դառնում այդ լուծի ծանրությունը միայն, որը դրվում է նրա ուսերին: Եվ «բեռնավորվածներ, ես ձեզ կը հանգստացնեմ»-ի փոխարեն, այն դառնում է տանջանք և տառապանք:

Եվ այդժամ ի՞նչ կարող է անել այն անձը, ով ընդունելով հոգևորականի սուրբ

կոչումը, իր ողջ կյանքում չի գտնում ուժը այն ի կատար ածելու: Ինչպե՞ս կարող է նա քարոզի միջոցով մոտեցնել և ջերմացնել հավատացյալների սրտերը առ Հիսուս Քրիստոսը, երբ ինքն իրեն խորթացած է զգում Տիրոջ փրկչական սիրուց:

Իրավացի են նրանք, ովքեր քարոզչին համարում են դեպի դրախտ առաջնորդող ուղեկից, սակայն պատկերացրեք՝ ինչ կլինի, եթե նա իր սկզբնական հավատքի պատճառով ուղեկցի հավատացյալներին ոչ թե դրախտ, այլ՝ դժոխք: Եվ դա կարող է պատահել, երբ անձը ուրիշներին սովորեցնելով չմոռանալ Փրկչին, ինքը իր սրտում Նրան չհիշի: Երբ ուսուցանելով ուրիշներին հավատքի մասին, ինքն իր գործերով կորցնի հավատքը: Երբ մտահոգ ուրիշների հոգևոր սնունդով, ինքը նախապես սովամահ լինի, քարոզելով այլոց մեծ ճշմարտությունների մասին, ինքը մնա դրանց անհաղորդ: Հաճախ կարծում ենք՝ եթե քարոզիչ ենք և մի քիչ էլ բանասաց, ապա փրկված ենք և արժան Երկնքի Արքայության: Ոչ, փրկությունը մարդուն տրվում է նրա խորհրդի, բանի և գործոց ամբողջական և կատարյալ լինելու պարագային:

դ. Քարոզիչը որպես մտավորական:

Ամեն մեկ քարոզ քարոզիչի տրամաբանության արդյունքն է՝ մտքի հղացումը և զգացմունքի ծնունդը: Որպես այդպիսին պայման է, որ յուրաքանչյուր քարոզիչ զարգացնի իր մտային կարողությունը և ջերմացնի իր զգացմունքայնությունը, որպեսզի այդ երկուսը միանալով Մուրբ Հոգուց ստացած շնորհին, կարելիություն տան քարոզիչին իր խոսքը համոզեցուցիչ դարձնելու:

Մեզանից յուրաքանչյուրը հաճախ է կրկնել մաշտոցյան առաջին թարգմանության տողերը. «Ճանաչել զիմաստությունն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ», սակայն որքանով ենք անդրադարձել ավելի վերջ ասվածին. «որպեսզի դրանք լսելով, իմաստունն ավելի իմաստուն լինի, իսկ հանճարեղը առաջնորդություն ստանա»:

Քիչ վերը նշեցինք, թե քարոզիչ միաբան նշանակում է մարդկային մտքի և հոգու առաջնորդող: Ուրեմն որպես այդպիսին՝ քարոզիչ միաբանը պիտի ճանաչի իմաստունների, այսինքն փիլիսոփաների գործերը, նրանց գաղափարները, պիտի իմանա գործնական կյանքից ծնված խրատների իմաստը, քանզի ինքը ևս քրիստոնեական խրատող է, իմանա հանճարեղ մարդկանց մտքերը, խոսքերը, որպեսզի հաճարներին հաղորդակից դարձնելով իր բանական հոտի անդամներին՝ պարզ ոչ-խարային վիճակից առաջնորդի նրանց դեպի Գառն Աստուծո լինելու վիճակին: Նա պիտի կարողանա իմաստությունն ամբարած «ընկալել խոսքի բարդ դարձվածքները», որպեսզի ազատի իր ժողովրդին ազգային, քաղաքական, կրոնական կյանքից ներս պատրաստվող, կազմակերպվող և ինչ-ինչ անվանումներով մեզ մատուցվող փորձություններից:

Որպես «ճշմարիտ արդարությունը» արժեվորող, նա պիտի «ուղղի իրավունքը», այսինքն իմանալով սահմանները արդարության ու իրավունքի, իր խոսքով-քարոզով դաստիարակի իրապես արժանի հետևորդներ: Քանզի դա է մեզանից պահանջվում. «Պարզամիտներին խորագիտություն և երիտասարդներին միտք ու հանճար տալ»:

Հին եգիպտացիներն իրենց քրմերին ընտրում էին այն աշակերտներից, որոնք լավագույնս էին տիրապետում իրենց իմաստասերների գործերին և նրանց մեծա-

րում էին այնպես, որ հետագայում իրենց արքաներին քրմերի միջից էին ընտրում: Ուրեմն քարոզիչ նշանակում է անձ, որի համար «իմաստությունը պիտի հաճելի լինի քո ականջին, սիրտդ պիտի հաճույք գտնի գիտության մեջ» (Առակ Բ 2), ինչու, որ ընտրվեց «իմաստությունն ավելի թանկ արժե, քան ոսկու և արծաթի գանձերը» (Առակ Գ 14):

Ե. Հին Կտակարանը, քարոզի հիմք և այստեղ առկա պատվիրանները:

Մինչ «Հին Կտակարանը որպես քարոզի նյութ» խնդրին անդրադառնալը, նախ կուզենայի փոքրիկ ակնարկով անդրադառնալ Հին Ուխտին: Այն մի նոր ազգի հիմնադրման նպատակով կնքված դաշինք է Աստծո և Աբրահամի միջև, ազգ, որը պիտի հռչակվեր «Աստծո սուրբ ժողովուրդ», որին օրինապահության և պատվիրանապահության պարագայում տրվում էր ամենայն իշխանություն, դառնալու բոլոր ազգերից ամենաբարձրը: Այդ Ուխտը կնքվում էր երկու պայմանով.

Առաջին. «Քեզ մեծ ցեղի նախահայր պիտի դարձնեմ, պիտի օրհնեմ քեզ, պիտի փառավորեմ քո անունը, և դու օրհնյալ պիտի լինես:

Պիտի օրհնեմ քեզ օրհնողներին, իսկ քեզ անհիծողներին պիտի անհիծեմ:

Քեզնով պիտի օրհնվեն աշխարհի բոլոր ժողովուրդները» (Մանդ. ԺԲ 2-3):

Երկրորդ. «Քո հետնորդներին եմ տալու այդ երկիրը՝ եգիպտացիների գետից մինչև Եփրատ մեծ գետը» (Մանդ. ԺԵ 18):

Ուխտի կնքումից անմիջապես հետո տրվում են Աստվածային հետևյալ խոստումները.

ա. «Քեզ հովանավոր պիտի լինեմ, և քո վարձը չափազանց շատ պիտի լինի» (Մանդ. ԺԵ 1):

բ. «Նայի՛ր երկնքին ու հաշվի՛ր աստղերը, ...այդքան է լինելու քո սերունդը» (Մանդ. ԺԵ 5):

գ. «Ես դատաստան պիտի տեսնեմ այն ազգի հետ, որը պիտի ստրկացնի (քո սերնդին): Քո սերունդը այստեղ պիտի վերադառնա բազում հարստությամբ (Մանդ. ԺԵ 13-14):

դ. «Բազում ազգերի նախահայր եմ դարձնելու քեզ: Քո սերունդը շատ եմ աճեցնելու, քեզնից բազում ազգեր պիտի սերեմ, ու թագավորներ պիտի ծնվեն քեզնից (Մանդ. ԺԷ 56):

ե. «Քո հետնորդներին եմ տալու այս երկիրը» (Մանդ. ԺԲ 7):

Ուրեմն այս էր Աստծո և Աբրահամի միջև կնքված այն Ուխտը, որի համար մաքառեց հրեա ժողովուրդը իր ողջ պատմության ընթացքում, և ուր էլ որ նա գնաց, պահեց այդ Ուխտի ոգին, և ուր որ հաստատվեց, ջանաց այդ ոգուն համապատասխան օրենքներ շարադրել, որոնք առավել պիտի ամրագրեին Աստծո և Աբրահամի միջև կնքված Ուխտը: Եվ որպեսզի այդ Ուխտը ավելի ամուր կապեր ունենար, դրանք հանգուցվեցին Աստծո կողմից հայտնված օրենքներով: Օրենքների ուխտակիրն այս անգամ եղավ Մովսեսը՝ Եգիպտական պալատում կրթություն ստացած, ամբոխին ազգ դարձնելու գիտակցությամբ լեցուն այն առաջնորդը, որին ոչ միայն Աստծո խոսնակի դերը տրվեց, չնայած իր ծանրալեզվությանը, այսինքն՝ թիկնությանը, այլև նա «աստված» հայտարարվեց. «Տերն ասաց Մովսեսին. «Ահա ես քեզ

փարավոնի համար *մի աստված դարձրի*, իսկ քո եղբայր Ահարոնը թող լինի քո մարգարեն» (Ելք Է 1): Ուրեմն Աբրահամով սկսած մեկ անձով ազգը, Մովսեսի ժամանակ դառնալով մոտ կես միլիոն, կարիքն ուներ ամբոխային վիճակից հավաքական վիճակի վերածվելու, որն արվեց սկզբնական 10 օրենք-պատվիրանների միջոցով, որոնց հիմքը Համուրաբբիի օրենսդրությունն էր (ի դեպ բաբելոնյան օրենսդրությունը ժառանգված էր շումերներից, իսկ վերջիններս էլ դրանք վերցրել էին Արատտա պետության օրենքներից, որին կոչում էին «Սուրբ օրենքների երկիր»), իսկ ավելի ուշ նաև շարադրվեցին մնացյալ կանոնները, օրենքները, պատվիրանները: Եվ դրանց շնորհիվ սկսված, ամբոխից ազգի վերածելու ժամանակաշրջանն իր գագաթնակետին հասավ, երբ ճշտվեց այն ծրագիրը, որը ազգային կառույցի հիմքը պիտի հանդիսանար: Դա մենք կոչեցինք Հնգամատյան, իսկ հրեաները՝ Թորա: Այն Բյուզանդ Եղիայանի խոսքերով, «կը բովանդակէ օրենսդրական գործեր, գրեթէ օրենքի բոլոր ճիւղերով. անհատական, բարոյական, կալուածական, երկրագործական, ընտանեկան, զինուորական, տօնական, ծիսական, մարդասիրական, պետական» (Քննական Պատմություն Սուրբգրական ժամանակներու, Անթիլիաս-Լիբանան, 1972, էջ 16), իսկ մենք կավելացնենք նաև՝ քաղաքական:

Բոլոր նրանք, որոնք կհամարձակվեին խախտել այնտեղ Աստծո անունով շարադրված որևէ օրենք կամ պատվիրան, դատապարտված էին մահվան. »Նախ վկաները թող քար նետեն նրա վրա՝ սպանելու նրան, ապա՝ ամբողջ ժողովուրդը: Դրանով դու չարը ձեր միջից վերացրած կլինես» (Բ օրենք ԺԷ 7): Եվ ինչո՞ւ էին կարևոր այդ օրենքների և պատվիրանների կատարումը, քանի որ »Եթե լսեք մեր Տեր Աստծու ասածները, ... հետևելով նրա պատվիրաններին՝ կատարեք դրանք, ապա **ձեր Տեր Աստվածը ձեզ երկրի բոլոր ազգերից ավելի բարձր կդասի**» (Բ օրենք ԻԸ 1): Եվ որպեսզի դա տեղի ունենար, հարկավոր էր բառացիորեն իրականացնել այն, ինչը Տերը նրանցից պահանջում էր, այսինքն՝ «Երբ քո Տեր Աստվածը քեզ տանի այն երկիրը, ուր պիտի մտնես այն ժառանգելու համար, և քո առջևից հալածի մեծ ու բազմաթիվ ազգերին՝ ... և նրանց մատնի քո ձեռքը, կհարվածես, կոչնչացնես նրանց: Նրանց հետ ուխտ չդնես և նրանց չխնայես: Նրանց հետ խնամություն չհաստատես. քո աղջկան նրա որդուն չտաս, նրա աղջկան քո որդու համար կին չառնես, ... **Դու ես քո Տեր Աստծու սուրբ ժողովուրդը**, և քո Տեր Աստվածը քե՛զ է ընտրել, որ դու լինես **Իր սեփական ժողովուրդը**» (Բ օրենք Է 1-6): Ուրեմն, եթե այդպես է, ապա «Շատ ազգերի փոխ կտաս, բայց ինքդ պարտք չես վերցնի, բազում ազգերի կտիրես, բայց քեզ չեն տիրի» (Բ օրենք ԺԵ 6): Այս և նմանատիպ օրենքների գորությունն էր, որ ուժը պիտի հանդիսանար Աստծո սուրբ ժողովրդի, իրականացնելու աստվածային Ուխտը: Եվ բոլոր այն պարագաներում, երբ սրբության սահմանագծի մեջ պահող օրենքներից դուրս էր գալիս ժողովուրդը՝ պատժվում էր, ինչպես պատժվեցին Ոսկե Հորթի երկրպագողները. «Ձեզնից յուրաքանչյուրը թող սպանի իր եղբորը, յուրաքանչյուրը՝ իր ընկերոջը, յուրաքանչյուրը՝ իր մերձավորին: ... Այդ օրը ժողովրդի միջից շուրջ երեք հազար մարդ կոտորվեց» (Ելք ԼԲ 27-28):

Ուրեմն աստվածային ուխտի հիմքը հանդիսացող յուրաքանչյուր պատվիրան պետք է տառացիորեն պահպանվեր: Եվ այդ պատվիրանների իրագործման համար կային հատուկ հսկողներ: Դրանք Աստծո մունետիկներն էին և կոչվում էին մարգարեններ: Նրանք, որպես հաջորդները Մովսեսի, գիտեին Տիրոջ պատգամը. «Ես Իմ

մատյանից կջնջեն նրան, ով մեղանչել է Իմ դեմ» (Ելք ԼԲ 33), որով դառնալով խոսնակները Բարձրյալի, մարգարեները ջանում էին կանխել ժողովրդի մեղանչանքն այնպես, որպեսզի այն բնաջնջման պատճառ չդառնար: Որով և, Հին Կտակարանում գոյություն չունի քարոզ հասկացողությունը, այլ կա հայտնել, ծանուցանել, ազդարարել իմաստը: Աստվածաշնչյան Հանրագիտարանում ասվում է. «Հինկտակարանյան մարգարեները իրենց համարում էին Աստծո բերանը կամ շուրթերը: Նրանք Աստծո կամքի հայտնողներն ու ծանոթացնողներն էին»: Մարգարեները հավաքական կյանքի խախտվածության, բարոյական կյանքի կերպարանափոխման ժամանակ «աղաղակողներն ու տագնապողներն էին»: Սյսինքն՝ Հինկտակարանյան «մարգարեները ոչ թե իրենց, այլ Աստծո խոսքի ծանուցիչներն էին» (Lexikon zur Bibel, R. Brockhaus Verlag, 1988 Wuppertal, s. 1086):

Այսպիսով, ո՞ր է Հին Կտակարանի արժեքը, այսօրվա առումով, որպես ուղեցույց և հիմք քարոզխոսության, եթե դրանում ամփոփված են միայն հրեա ժողովրդի ազգային, քաղաքական ծրագրերին վերաբերող մտքեր: Ըստ իս, ամենահատկանշականն այնտեղ, որը իրապես արժանի է մեծագույն ուշադրության, Աստծո նկատմամբ ունեցած հավատքն է, նվիրումն ու հավատարմությունն է, վստահությունն ու փրկության հույսն է. «Քո վրա հույս դրին հայրերը մեր, ... և Դու փրկեցիր նրանց» (Սաղմ ԻԱ 59): Չնայած երբեմն խախտելով, երբեմն մեղանչելով, սակայն միշտ վերադառնալով և վերագտնելով այն: Որով պատահական չէ բնութագրումը Սուրբ Գրոց բառարանի, թե «Մեծ փրկություն գործել Իսրայելի մեջ, կը նշանակե փրկել գԻսրայել մօտալուստ վտանգէ մը, [կամ] ստանալ մեծ յաղթություն թշնամույն վրայ» (Բառարան Սուրբ Գրոց, Կ. Պոլիս, 1881, էջ 564) և այդ բոլորը, ըստ նրանց, Տիրոջից է, քանզի «Ես հույսս դրի Տիրոջ վրա, պիտի ցնծամ և ուրախանամ Քո տված փրկությամբ» (Սաղմ. Լ 8): Քրիստոնեական առումով Հին Կտակարանը կարևորվում է այնտեղ առկա Մեսիայի մասին մարգարեություններով, կարևորվում է Առակացի խրատներով, Մաղմոսների աղերսալի աղոթքներով, որոնք էլ քարոզխոսության հիմնական նյութերն են հանդիսանում, չնայած մեսիականության հարցում տարբեր են հրեական և քրիստոնեական պատկերացումները: Մեսիան հրեաների համար քաղաքական փրկիչ է, Դավթի թագավորության վերականգնողը, պետության վերահիմնողն ու գերությունից ազատողը: Եվ որպես այդպիսին, Հին Կտակարանյան աստվածաշնչությունը միջոց ու կերպ է հավաքական կյանքը գորացնելու, նախապայման ունենալով ազգային միասնականությունը: Հանուն հավաքական գոյակցության առաջխաղացման, անհատական շահի նվաստացմամբ և հավաքական շահի գերադասմամբ: Ինչպես գրում է Բյուզանդ Եղիայանը, «Իսրայել իր ցեղային ինքնությունը անկորուստ պահպանելու ոյժ ունեցող եւ աշխարհի մեջ մշակութային առաքելություն մը կատարելու կոչում ստացած ժողովուրդ մըն է, որ թէեւ հատուածուի ու կոտորակուի, պիտի չկործանուի, այլ միշտ վերստին պիտի կանգնի՝ աշխարհի մեջ շարունակելու համար իր ցեղային գոյությունը եւ միաստուածեան առաքելությունը» (Քննական պատմություն Սուրբ Գրային ժամանակներու, էջ 16):

Ահա այստեղ է ոզին, ուժը ներշնչանքի և նյութը, որով միաբան քարոզիչը, որպես ուսուցիչ, պիտի ուսուցանի հայ հավատացյալներին այն, ինչը մեր պարագայում էլ մեզ հասցնի այնպիսի վիճակի, որ հայության համար ևս կատարվի նույնատիպ խոստովանություն. թե հայը «թէեւ հատուածուի ու կոտորակուի, սակայն պի-

տի չկործանուի», իսկ դրա համար հարկավոր է, որ Սուրբ Գիրքը միայն ընթերցողի հիացումը շարժող ընթերցանության գիրք չլինի, այլ լինի քարոզի, ուսուցման, ներշնչանքի դասագիրք, որի վրա հիմնվելով մենք էլ կարողանանք զորավոր հավատքի և հատկապես օրինապահության միջոցով գտնել կերպը Աստծո ժողովուրդը լինելու: Իսկ դրա համար հարկ է մեզ կա՛մ նմանատիպ օրենքներ ստեղծել, կա՛մ էլ մեր զորավոր քարոզությամբ համոզել հավատացյալներին, որ նրանք Սուրբ Գրքի օրենքները պահեն ու իրականացնեն այնպես, ինչպես մեզ սովորեցնում է այդ Մատյանը:

Մեզանից ո՞վ կարող է տարակուսել Սուրբ Գրքի այնպիսի օրենքների կարևորության վրա, որպիսիք են.

ա. Թող ձեր մեջ կարիքավորներ չլինեն (Բ Օրենք ԺԵ 4):

բ. Եթե ... մի տղամարդ կամ կին, դրժի Աստծո ուխտը, պաշտի օտար աստվածների, ... ապա խստորեն հարցուվորձ կանես: Եթե իրոք ... պղծությունը կատարվել է Իսրայելի մեջ, ապա չար բանը կատարած տղամարդուն կամ կնոջը կբերես ձեր քաղաքի դռների մոտ, և քարկոծելով կսպանեք նրանց: Դրանով դու չարը ձեր միջից վերացրած կլինես (հմմտ Բ Օրենք ԺԷ 2-7):

գ. «Քո իսրայելացի եղբայրների՛ց քեզ իշխան կնշանակես: Չհամարձակվես նշանակել օտար մի մարդու, որը քո եղբայրը չէ: Նա թող ... չգայթակղվի և շատ արծաթ ու ոսկի չկուտակի: Երբ իր իշխանության գլուխ անցնի, նրա համար կգրես օրենքներ, նա դրանք պետք է կարդա և սովորի երկնչել քո Տեր Աստծուց... չմեծամտանա իր ցեղակիցների մոտ, պատվիրաններից աջ կամ ձախ չշեղվի» (հմմտ Բ Օրենք ԺԷ 15-20):

Ցավոք, պիտի նշեմ, որ նմանատիպ օրենքների բացակայությունը մեզանում մեր ժողովրդին հասցրեց այն վիճակին, որ վիճակին էլ մենք հասցրել ենք մեր Երկիրը: Եվ ինչո՞ւ, ահա այս հարցն է, որ կարիքն ունի իր պատասխանին:

Աստվածաշնչյան օրենքների կիրառումն էր, որ հրեա ժողովրդին հնարավորություն տվեց շուրջ երկու հազար տարի առանց հայրենիքի գոյատևելու՝ միշտ միևնույն նշանաբանը կրկնելով. «Գալ տարի դեպի Երուսաղեմ», մինչև ավելի ուշ կարողացան իրականացնել հայրենիքի վերստեղծումը: Ուրեմն, ըստ իս, մերօրյա միաբան քարոզիչը իր քարոզներով մեր ժողովրդին պիտի առաջնորդի ոչ թե ձուլման ողբի կանտատոն հյուսած, վերացական քարոզներով դեպի անորոշություն, այլ Սուրբգրային օրենքների գործադրման նույնատիպ ոգով և փրկության կարգախոսով, թե «Գալ տարի դեպի Սրբազնասուրբ լեռը Արարատ», մեր բանական հոտին դաստիարակի այնպես, որ նա կարողանա Հիսուսի խոսքերով «Աստծունը տալ Աստծուն, իսկ Կայսրինը՝ Կայսեր»:

գ. Քարոզի նյութը, Հին և Նոր Ուխտերի տարբերությունը, քավության նոխազի նույնությունը և Հիսուս Քրիստոսի փրկագործության խորհուրդը:

Հին Ուխտը կնքվեց Աստծո և մարդու միջև, անհատից հավաքականություն-ազգ ստեղծելու նպատակով, ուր նվազեցնելով անհատի շահը, գերադասվեց հավաքականության-ազգային շահը: Նոր Ուխտով հավաքականության մեջ անհատի դերը բարձրացնելով՝ ջանք թափվեց նոր իմաստ տալ հավաքական կյանքին:

Հին Կտակարանը հավաքական կյանքի երկրային արժեվորումն էր, Նոր Կտակարանը՝ անհատական կյանքի կատարելությամբ երկնայինի գերադասումը, որը հստակ երևում է մեսիական հարցի երկու տարատես մոտեցումներում: Հին Ուխտի Մեսիան երկրային թագավոր է, որն այնպիսի իշխանություն պիտի ապահովի հրեա ժողովրդի համար, որ նա «երկրի բոլոր ազգերից ավելի բարձր» դասվի (Բ Օրենք ԻԸ 1) և «բազում ազգերի տիրի, բայց իրեն ոչ ոք չտիրի» (Բ Օրենք ԺԵ 6): Մինչդեռ Նոր Ուխտի Մեսիան, որի «թագավորությունը այս աշխարհից չէ» (Հովհ. ԺԸ 36), ժամանակավորի մեջ հավիտանականի բացահայտողն է: Եվ դրա իրականցման համար հարկավոր է, որ անհատը կարողանա երկրային, նյութական, ֆիզիկական և զգացմունքային ժամանակավորը հակադրել հոգեկան, երկնային, աստվածային հավիտենականին, այսինքն՝ առնելով խաչը, հետևել Հիսուսի նեղ և դժվարանցանելի ուղուն, որի վերջավորությունը աննյութական թագավորությանը ժառանգակից լինելն է:

Նոր Ուխտը կնքվեց՝ որպես աստվածային սիրո արդյունք, գահավիժած արարածին կրկին գահին բազմեցնելու նպատակով. «Աստված այնքան սիրեց աշխարհը, որ մինչև իսկ Իր միածին Որդուն տվեց, որպեսզի, ով Նրան հավատա, չկորչի, այլ ընդունի հավիտենական կյանքը» (Հովհ. Գ 16): Այս խոսքերով հավիտենականությունը կորցրած մարդուն հնարավորություն տրվեց վերադառնալու դեպի հավիտենականություն, այսինքն՝ փրկագործության ընձեռում Երկնավոր Հոր կողմից: Այստեղից էլ բխում է երկու Ուխտերի հիմնական տարբերությունը: Առաջին Ուխտը կնքվեց նախանձոտ Աստծո հետ. «Ե՛ս եմ քո Տեր Աստվածը՝ մի նախանձոտ Աստված. հայրերի մեղքերի համար պատժում եմ որդիներին» (Ելք Ի 5), երկրորդը՝ սիրող Հոր հետ. «Աստված այնքան սիրեց աշխարհը, որ ... Իր միածին Որդուն տվեց, որ ով Նրան հավատա, չկորչի»:

Եթե առաջինում Աստված անգութ, դաժան և չներող Տեր է, որի հրահանգներն են կոտորել, ջնջել և վերացնել առանց խղճալու, ապա երկրորդում Նա Հայր է ներողամիտ («օրվա մեջ յոթն անգամ յոթանասուն ներող», Մատթ. ԺԸ 22), ողորմած («առաջին քարը թող նետի նա, ով մեղք չունի», Հովհ. Ը11), գթառատ («որդիս մեռած էր և կենդանացավ, կորած էր և գտնվեց», Ղուկ. ԺԵ 24):

Ի տարբերություն Հին Ուխտի, ուր կարևորագույնը նյութական և քաղաքական շահն է. «Երբ (Եգիպտոսից) դուրս գաք, ձեռնունայն դուրս չգաք: Ամեն մի կին իր հարևանից ... թող ուզի ոսկե ու արծաթե անոթներ եւ զգեստներ: ... Այդպիսով կողոպտած կլինեք եգիպտացիներին» (Ելք Գ 21-22), Նոր Ուխտում նախընտրելին և ցանկալին հոգևոր շահն է. «Գանձեր մի՛ դիզեք երկրի վրա, ... այլ գանձեր դիզեցե՛ք երկնքում» (Մատթ. Զ 19-20):

Փրկագործության խորհրդի պարագայում, սակայն, նույնանում են Հին և Նոր Ուխտերի քավության կերպերը: Փրկագործությունն իրականացնողը նույն Գառն է, որն ուրիշի գործած մեղքի համար զոհվում է, Իր արյունն է թափում, մեղավորին մեղքերից մաքրելու, սրբելու և այդ կերպ փրկելու համար: Համաձայն Հին Ուխտի՝ քավության համար զոհաբերված խոյի մսին «Ով որ ձեռք տայ..., կը սրբանայ» (Ղևտ. Ը 27), քանի որ մաքրության ու սրբության նախապայմանը զոհի թափած արյունն է համարվում: Ահարոնին և նրա ծիսական զգեստները Մովսեսը սրբագործում է քավության զոհի արյունով. «Մովսեսը, վերցնելով ... զոհասեղանի վրայի

արյունից, ցանեց Ահարոնի ու նրա զգեստների ... վրա: Նա **սրբազործեց** Ահարոնին ու նրա զգեստները» (Ղևտ. Ը 30-31):

Նոր Ուխտի մեջ նույնը տեղի է ունենում վերջին ընթրիքի ժամանակ. «Խմեցե՛ք դրանից բոլորդ, որովհետև այդ է նոր ուխտի Իմ արյունը, որ թափվում է շատերի համար՝ իրենց մեղքերի թողության համար» (Մատթ. ԻԶ 28), այսինքն մաքրվելու օսրբազործվելու համար:

Հին Ուխտի մեջ մեղք է համարվում, երբ անձը կամ հավաքականությունը «ակամա մեղք է գործում Տիրոջ որևէ պատվիրանի դեմ» (Ղևտ. Դ 2): Կարևոր չէ, թե մեղավորը օժված քահանայապետ է, որի «գործած մեղքը տարածվում է ամբողջ ժողովրդի վրա» (Ղևտ. Դ 2), «Իսրայելի ողջ ժողովուրդն» է, որն «անգիտակցաբար խախտում է Տիրոջ պատվիրաններից մեկնումեկը» (Ղևտ. Դ 13-15), իշխան է, թե՛ ժողովրդից պարզ մեկը, պայման է, որ «նա գիտակցի իր կատարած մեղքը», ապա նոր միայն «զոհաբերի մի նոխազ» (Ղևտ. Դ 23): «Նա իր ձեռքը թող դնի նոխազի գլխին» (Ղևտ. Դ 24), որովհետև դա էր զոհաբերության ընդունված այն կերպը, որով մեղավորի գործած մեղքն իր վրա էր վերցնում քավության նոխազը: Մորթելով զոհը. «նրանք (մեղք գործածները կամ գործածը) իրենց մեղքերի թողություն» (Ղևտ. Դ 26) էին ստանում: Ահա այս բոլորից հետո հստակ է դառնում, թե ինչու էր Հովհաննես Մկրտիչը բարձրաձայնում. «Ահա՛ Գառն Աստուծո, որն (Իր վրա է) վերցնում աշխարհի մեղքը» (Հովհ. Ա 29):

Այսպիսով Նոր Ուխտի փրկագործության խորհուրդը դառնում է շարունակականությունը Հին Ուխտի: Հնում «Տիրոջ որևէ պատվիրանի դեմ» (Ղևտ. Դ 2) գործելը համարվում էր մեղք, որի համար կարիքը կար քավություն ստանալու, նույնն էր պարագան նաև Նոր Ուխտում. «Եթե կամենում ես հավիտենական կյանքը մտնել, պահի՛ր պատվիրանները» (Մատթ. ԺԹ 17): Սակայն գործված մեղքից հետո, եթե անձը «գիտակցի իր կատարած մեղքը», թող «զոհաբերի մի նոխազ» (Ղևտ. Դ 23), որպեսզի «մեղքերի թողութիւն» (Ղևտ. Դ 26) ստանա, (չնայած Առակացում «Ողորմությամբ ու հավատով է մեղքը մաքրվում», Առակ. ԺԵ 27), իսկ Նոր Կտակարանում այն մի պարագայում տեղի է ունենում «ապաշխարության մկրտությամբ՝ մեղքերի թողության համար» (Մարկ. Ա 4-5), իսկ մեկ այլ պարագայում՝ քավության կերպը Հին Ուխտի նմանությամբ է իրագործվում, սակայն ավելի կատարյալ ձևով:

Քանի որ «Մի՛ կարծեք, թե Օրենքը կամ մարգարեներին ջնջելու եկա. չեկա ջնջելու, այլ՝ լրացնելու» (Մատթ. Ե 17), հետևաբար, Հին Ուխտի քավությունն իր վրա կրող անբան զոհին փոխարինած բանականը՝ Աստծո միածին Որդին, կատարելության է հասցնում մեղավորին. «գիտակցի իր կատարած մեղք»-ի քավություն ստանալու կերպը: Այսինքն, քավության համար անմեղ կենդանու անընդհատ թափվող արյունը գալիս է անձի գիտակցված զոջումով փոխարինվելու. «Գնա՛, այսուհետև մի՛ մեղանչիր» (Հովհ. Ը 11) պայմանով: Իսկ եթե սխալվես, քանզի «Ո՞վ կարող է պարծենալ, թե ինքը սուրբ սիրտ ունի, կամ ո՞վ կհամարձակվի ասել, թե ինքը զերծ է մեղքերից» (Առակ. Ի 9), ապա ապաշխարության ճանապարհով, այսինքն անդրադարձով, զոջումով, ինքնաշարժարմամբ և մեծ հավատքի միջոցով ստացիր քավությունդ («Եւ ահա նրա մոտ բերեցին մի անդամալույծ, որ պառկած էր մահճի մեջ: Հիսուս նրանց հավատը տեսնելով՝ ասաց անդամալույծին. «Քո մեղքերը քեզ ներված են» (Մատթ. Թ 2): Կամ «Եվ ասաց այն կնոջը (անբարո, որ Հիսուսի

նոսքերը յուզով օծեց). «Քո մեղքերը քեզ ներված են»: ... «Քո հավատը քեզ փրկեց, գնա՛ խաղաղությամբ» (Ղուկ. Է 48-50):

Այսպիսով, մարդկության փրկությունը իրականանում է քավության միջոցով, պայմանով, որ նա ընթանա մեծ հավատքով և գիտակցված գոջումով, որպեսզի այդ կերպ նա առաջնորդվի դեպի հավիտենական «կյանք»: Իսկ այդ «Կյանքին» հասնելու համար կարիքը կար ընթանալու Նորկտակարանյան ճանապարհով, որը Քրիստոսի քարոզությունն է, ցույց տված ուղղությունը, որով մարդուն տրվեց միջոցը՝ իր միջից վերացնելու այն, ինչի պատճառով նա արտաքսվել էր դրախտից՝ չարը: «Տեր Աստվածն ասաց, «Ահա Ադամը դարձաւ մեզ նման մեկը, նա գիտի բարին և չարը» (Ծննդ. Գ 22):

Ուրեմն չարի գաղափարի առկայության պատճառով տեղի ունեցած մարդու անկումը պիտի վերականգնվեր դրա դեմ մղվող պայքարի միջոցով, իսկ չարի բացարձակ բացակայությունը պայմանն է փրկագործության, վերականգնումի և Աստծո Արքայության մեջ վերահաստատման. «Ձեզ ասում եմ. սիրեցե՛ք ձեր թշնամիներին, օրհնեցե՛ք ձեզ անիծողներին, բարություն արեք ձեզ սատողներին և աղոթեցե՛ք նրանց համար, որ չարչարում են ձեզ և հալածում» (Մատթ. Ե 44):

Ուրեմն այլոց չարության դիմաց պատասխանելով բարությամբ՝ մեր միջից արմատախիլ ենք անում չարի առկայությունը:

Ահա թե ինչու էր Հիսուս բարձրաձայնում. «Երանի՛ նրանց, որ սրտով սուրբ են, որովհետև նրանք Աստծուն պիտի տեսնեն» կամ »Երանի՛ խաղաղարարներին, որովհետև նրանք Աստծու որդիներ պիտի կոչվեն» (Մատթ. Ե 8-9), քանզի այդ պատվիրան-քարոզները գալիս էին ճշտելու ամեն մի հետևորդի որպիսին և ինչպիսին լինելու պայմանը: Սրբության, խաղաղության գաղափարներին միանալով ներողամտության և սիրո գաղափարները, (առաջին պարագայում «Եթե դուք մարդկանց ներքեք իրենց հանցանքները, ձեր երկնավոր Հայրն էլ ձեզ կների» (Մատթ. Զ 14) երկրորդում. «Ինչպես Ես ձեզ սիրեցի, դուք էլ միմյա՛նց սիրեցեք» (Հովհ. ԺԳ 22), մարդուն դեպի աստվածային բարձունքները առաջնորդող աստիճանավանդակներն են դառնում: Քանզի սերը, ներողամտությունը, սրբությունն ու խաղաղությունը պայմաններն են չարի վերացման, իսկ դա հնարավոր է դարձնում մարդուն Աստծո որդի կոչվելու և Աստծուն տեսնելու:

Քրիստոս «Ճշմարտություն»-ն էր, քանզի ոչինչ կար նրա քարոզներում անճիշտ, սխալ և անբարո, ոչինչ կար նրա խոսքերում ընդդեմ մարդկային կամ ընդդեմ բարու, այլ՝ ճիշտ հակառակը: Եվ ամենայն ճշմարտություն, որ դուրս էր գալիս Փրկչի աստվածային շրթներից, ուներ միայն մեկ նպատակ՝ մարդու փրկության ապահովումը և կատարելության առաջնորդումը: Եվ վստահ լինելով իր խոսքի գործության և ճշմարտացիության վրա, Հիսուս հայտարարում էր. «Երկինքն ու երկիրը կանցնեն, բայց իմ խոսքերը չեն անցնի» (Մատթ. ԻԴ 35):

Ահա թե ինչու միաբանի խոսված յուրաքանչյուր քարոզ, որպես «չանցնող» խոսքերի փոխանցում, համոզեցուցիչ պիտի դարձնի Տիրոջ ցույց տված ճանապարհի ճշմարտացիությունն այնպես, որ ամեն մի հավատացյալի հոգում և մտքում Աստվածորդու խոսքերը դառնան պարարտ հողի մեջ ընկած սերմի հատիկի նման, տալով միայն դրական արդյունքներ, որպեսզի նրանում ոչինչ չմնա չարից, այլ դառնալով լուստ և ճշմարտության որդի, Քրիստոսով ընդունի հավիտենական կյանքը:

Քանզի «Ես եմ ճանապարհը, ճշմարտությունը և Կյանքը» (Հովհ. ԺԴ 6):

Միաբան քարոզիչը, աստվածային այդ խոսքերը հավատացյալներին պիտի չփոխանցի պարզապես Քրիստոսի օրինակով և որպես Քրիստոսից տրված խոսքեր միայն, այլ այդ խոսքերը պիտի մատուցի այնպես, որ ունկնդիր հավատացյալին առաջնորդի Աստուծո Որդի լինելու ձգտումին: Ինչպես նշում է երջանկահիշատակ Գարեգին Ա Կաթողիկոսը. «Քարոզիչը պետք է զգացնե, թե այսօր Քրիստոս Իր անձին և քարոզին մեջեն կխոսի ժողովուրդին, ինչպես երկրավոր կյանքի ընթացքին խոսեցավ Ան իր աշակերտներուն» (Ձեռնարկ Հովուական Աստուածաբանութեան, էջ 109): Իսկ դա տեղի ունենալու համար պետք է, որ քարոզիչի մեջ ոչ թե իր անձը խոսի, այլ՝ Քրիստոսինը: Այսինքն քարոզիչը պարտավոր է նույնանալ Քրիստոսի հետ, որպեսզի կարողանա նույնացնել իր հոտին՝ Փրկչին:

Քարոզը պիտի լինի այն ուժը, որը կարողանա մարդկային հոգիներից ներս թափանցել այնպես, որ ամեն մի հավատացյալի էության մաս դառնա Հիսուսի «Ես Իմ Հոր մեջ եմ, և դուք՝ Իմ մեջ. ու Ես՝ ձեր մեջ» բանաձևը: Այսինքն քարոզիչը ոչ թե պիտի ջանա քարոզի միջոցով պարզապես հավատացյալին հաղորդակից դարձնել Հիսուսին, այլ նույնացնել նրան Քրիստոսի հետ: Քարոզիչը իր հավատքի, իր խորը համոզվածությամբ պիտի կարողանա հասցնել իր հոտի անդամներին այնպիսի իրավիճակի, որ նրանցից յուրաքանչյուրը համոզվի, որ «Ոչ ոք չի գա Հոր մոտ, եթե ոչ՝ ինձանով» (Հովհ. ԺԴ 6): Իսկ այդ վիճակին հասնելու պայմանը ամբողջ հոգով Հիսուսին սիրելն է: Եվ ո՞վ կարող է սիրել Նրան. «Ով Իմ պատվիրաններն ընդունում և դրանք պահում է, նա՝ է, որ Ինձ սիրում է» (Հովհ. ԺԴ 21): Այստեղ է, որ քարոզիչին պիտի հաջողվի համայնքային կյանքից ներս սիրո՝ այդ մեծագույն պատվիրանի իմաստը բարձրացնել այնպես, որ յուրաքանչյուր հավատացյալ հասկանա, որ ինքը կարող է Հիսուսին լինել, եթե սիրում է իր նմանին. «Եթե դուք միմյանց սիրեք, դրանով բոլորը պիտի իմանան, որ դուք Իմ աշակերտներն եք» (Հովհ. ԺԳ 35) և եթե իմիներս եք, ապա «Ես կենդանի եմ, և դուք էլ կենդանի եք լինելու» (Հովհ. ԺԴ 19): Քանի որ այդ կենդանությունը մարդուն տրվում է հավիտենականության մեջ, ուրեմն Քրիստոսի խոսքը դառնում է վավերացումը, թե ճշմարիտ հավատացյալին տրվում է երկնքի թագավորության ժառանգականության վկայականը: Ճշմարիտ հավատացյալը նա է «ով Ինձ սիրում է» և որպես արդյունք Քրիստոսասիրության նա էլ «պիտի սիրվի Իմ Հորից»: Եվ հավատացյալին այս իրավիճակի կարող է առաջնորդել միաբան քարոզիչը, եթե քարոզը մատուցվում է կատարյալ հավատքով, մեծ իմացականությամբ և Սուրբ Հոգու ներշնչանքով:

Ահա թե ով է միաբան քարոզիչը, և ինչ է նշանակում նրա շրթներից դուրս եկած քարոզի իմաստը, նշանակությունը: Նա բանական հոտի միասնականության գրավականն է և աստվածային էության հետ հավատացյալին կապող գորավոր օղակը:

Է. Քարոզի նյութը. Հայ Եկեղեցու ավանդություններն ու ազգային սրբությունները:

Այսօր, երբ խոսում ենք հայ ժողովրդի ավանդությունների մասին, նկատի ունենք միայն այն, ինչը ստեղծվել է քրիստոնեությունից հետո և ինչը վերաբերվում է քրիստոնեությանը: Շատերի համոզումն է, որ քրիստոնեությունը մեր ազգային ինք-

նության և նկարագրի կազմավորման մեջ իր կարևորագույն դերն է խաղացել: Հատկապես, երբ այն չորրորդ դարից հետո հայտարարվել է Հայաստան աշխարհի պետական կրոնը, իսկ հինգերորդ դարում էլ, գրերի գյուտով և Աստվածաշնչի հայացմամբ, մեր Եկեղեցին ազգային դիմագիծ է ընդունել: Հայոց Եկեղեցին հետագա դարերի ընթացքում, երբ կորցրեցինք մեր պետականությունը, բարոյա-հոգևոր կերպարի հետ միաժամանակ ստացավ նաև քաղաքական ուժ և դերակատարում: Եվ այս երկու ասպարեզներում, հոգևոր-մշակութային և քաղաքական, տեղի ունեցած երևույթներն էլ հիմքը հանդիսացան մեր քրիստոնեական ավանդույթների, շաղախված Աստվածաշնչյան ավանդություններով: Որքան էլ ծեսերը, տոները, սուրբերի հիշատակությունները համաքրիստոնեական էին, սակայն այնտեղ սկսեցին ներգրավվել նաև ազգային արժեքներ: Որքան էլ Տյառնընդառաջը Հիսուսի տաճարի ընծայումն էր խորհրդանշում, սակայն Տրրընդեզի խարոյկավառությունը մնաց դրան անքակտելի, որքան էլ Այլակերպությունը դարձավ տաղավար տոն, սակայն Վարդեվառյան ջրցանուկը մնաց դրանից անբաժան: Քանզի հստակ է մեկ բան, ամենալավ նոր ուսմունքն անգամ չպետք է խախտի անցյալից փոխանցված արժեքները, որոնցով էլ կերտվում է տվյալ ժողովրդի ազգային դիմագիծը, եթե այդ ուսմունքի նպատակը, անշուշտ, այդ դիմագծի վերացումը չէ:

Քրիստոնեական այդ արժեքներից է նաև սրբերի վարքագրությունը: Ի թիվս Հայ Եկեղեցուն ծանոթ և հայտնի Տրիփոն, Գորդիոս, Պողիքոս, Կղոդյա, Ապիտոն սրբերի, մեզանում տեղ գտան նաև Հայազգի սրբեր, որոնք միաժամանակ եղան հիմնադիրները հայ ժողովրդի նոր՝ քրիստոնեական մշակույթի:

Հայ սուրբերի վարքերը ընթերցման լավագույն նյութերն են և ուսուցման լավագույն կերպերը: Քանի որ այնտեղ խոսք չի գնում վերացական առաքինությունների մասին, այլ այդ առաքինությունները մեզ են մատուցվում իրենց իրականացված ձևի մեջ, ինչպիսիք են աստվածապաշտությունը, կատարյալ հավատքը, խոնարհությունը, ժուժկալությունը, համեստությունը, ուսումնաստենչությունը, սերը իր նմանի նկատմամբ, հայրենիքի, ընտանիքի, ազգային արժեքների նկատմամբ նվիրվածությունը:

Ինչպիսի՞ն է այսօր մեր՝ միաբան քարոզիչներիս կեցվածքը այդ մեկ ափի հայ սուրբերի հիշատակության հարցում: Արդյոք որքանո՞վ ենք մեր քարոզներում ըստ պատշաճի ներկայացնում նրանց ոչ թե գրական արժեքները, այլ սրբակենցաղությունը՝ որպես ճշմարիտ օրինակ քրիստոնեական կերպարի: Նրանցից որևէ մեկը երբեք չմտածեց մեկ օրվա մեջ երեք անգամ ուրանալով, սրբագործվելու մասին, այլ բոլորն էլ միշտ մահը նախընտրած, ընթացան կյանքում որպես արժանի հետևորդը մեծ Վարդապետի, որպեսզի Նրա նկատմամբ ունեցած հավատքով, նվիրվածությամբ և սիրով, կարելիությունն ունենային միանալու Երկնավոր Հորը:

Մեզանից քանիսն են անդրադառնում այնպիսի սուրբի, որպիսին Վահան Գողթնեցին է, որը օրինակների օրինակն է հատկապես այն «քրիստոնեաների» համար, որոնք հանուն իրենց այսօրվա նեղ, անձնական շահի կամ փառքի, կամ մատնված ամենափոքր դժվարության, պատրաստ են ուրանալ թե՛ իրենց հավատը և թե՛ իրենց Աստծուն՝ մոռանալով, որ նյութական բարգավաճմանը հաճախ զուգահեռ է բարոյական աղքատությունը: Իրավացի էր քսաներորդ դարի ամենասրբակենցաղ հայ հոգևորականներից Պուլտ բարեհիշատակ Շնորհ Պատրիարք Գալուստյանը՝

գրելով. «Երբ կորսնցնենք մեր սուրբերը, պիտի կորսնցնենք սրբութեան գաղափարը, հիմնական ու գերազանց գաղափարը ամբողջ Աստուածաշնչին, ամբողջ մեր կրօնքին: Պիտի դադրինք սուրբ ըլլալէ եւ սուրբեր արտադրել: Եկեղեցի մը, որ դադրած է սուրբեր երկնելէ, կորսնցուցած է իր գերագոյն նպատակը. դարձած է ամուլ, դարձած է անպտուղ» (Հայագգի Սուրբեր, Գանձասար, Երևան 1997, էջ 23):

Այդ ամլության և անպտուղության առաջն առնելու համար հարկավոր է անընդհատ և տքնաջան քարոզչական աշխատանք իրականացնել, հայ հավատացյալի մտքում արթուն պահելու հայ ավանդության անքակտելի մասը հանդիսացող սուրբերի վարքը, որպէսզի նրանց կյանքի օրինակով այսօրվա հավատացյալը կարողանա իրականացնել Աստվածային պատվիրանը, թէ «Սրբվեցեք և սուրբ եղեք, որովհետև Ես՝ ձեր Տեր Աստվածը, սուրբ եմ» (Ղևտ. ԺԱ 44):

Միաբան քարոզիչի մյուս կարևոր խնդիրը ժամանակակից հարցերին անդրադառնալն է, հատկապէս համաշխարհայնացման՝ գլոբալիզացիայի մեր այս ժամանակաշրջանում, երբ մարդկությունը, որոնց մեջ և մեր ժողովուրդը, սկսել է համարյա անտեսել հոգևոր ժառանգությունները, ազգային ավանդությունները՝ մատնվելով անտարբերության և ինքնամոռացման վտանգին: Մենք՝ միաբան քարոզիչներս, պարտավոր ենք մեր խոսքի գործությամբ կանխել հայի էությունից նրա ավանդությունների և ազգային արժեքների արմատախլումը, պարտավոր ենք կանխել քրիստոնեական արժեքների խաթարումը՝ որոնցից ամենասարսափելիներն են՝ միասեռականությունը, մանկապղծությունը, մարմնավաճառությունը, թմրամոլությունն ու հոգեորսությունը: Այս հարցում բազում են խնդիրները, որոնց ոչ թե անհատ քարոզիչ միաբանը լուծում պիտի գտնի, այլ հավաքական լուծման խոսնակը պիտի հանդիսանա նա: Իսկ դրա համար մենք ավետարանական ռաբբիների, դպիրների, փարիսեցիների օրինակով պարտավոր ենք ամեն վայրկյան հսկել, հետևել, գննել, տեսնելու համար, թե նախ ովքեր են, ինչու են և ինչպէս են շեղում ճամփան մեր հոտի, և ապա միասնաբար գտնենք դրա ճիշտ և վերջնական լուծումը և մշակված քարոզչության միջոցով կանխենք մեր հոտին մատուցվող, նույնիսկ պարտադրվող կործանարար ընթացքը: Յուրաքանչյուր միաբան քարոզիչի ուղեցույցը պիտի լինեն մեր մեծ Վարդապետի՝ Հիսուս Քրիստոսի խոսքերը. «Այլ տեղ չեմ ուղարկված, եթե ոչ Իսրայելի տան կորուսյալ ոչխարների մոտ» (Մատթ. ԺԵ 24), այսինքն. այլ տեղ չեմ ուղարկված, եթե ոչ Նոյի սերնդի կորուսյալ ոչխարներին փրկելու: Իսկ դրա համար մեր պարտականությունն է ամբողջ ժամանակ հսկել մեր հոտի ոչխարների ընթացքը, և եթե պատահի, որ նրանցից մեկը մատնվի կորստյան, թողնելով 99-ին՝ գնանք այդ մեկի ետևից, քանի որ ամեն մի հավաքականություն սկսվում է հենց այդ մեկից: